

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.5

Олександр БАБИЧ

аспірант кафедри конституційного та адміністративного права, Запорізький національний університет вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна, 69600

ORCID: 0009-0000-2248-0947

DOI: 10.32782/LST/2023-3-4

Бібліографічний опис статті: Бабич, О. (2023). Право на безпечне довкілля у формуванні змісту регіональної екологічної політики. *Law. State. Technology*, 3, 22–27, doi: 10.32782/LST/2023-3-4

ПРАВО НА БЕЗПЕЧНЕ ДОВКІЛЛЯ У ФОРМУВАННІ ЗМІСТУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Метою наукової статті є визначення змісту суб'єктивного права на безпечне довкілля у розрізі формування змісту регіональної екологічної політики. Визначено, що на міжнародному рівні проблематика реалізації екологічних прав особи закріплено в Орхуській конвенції, де визначено такі ключові принципи: 1) доступ до інформації; 2) участь громадськості; 3) доступ до правосуддя. Встановлено, що важливою складовою регіональної екологічної політики є екологічної політики, що функціонально виконує мету створення фінансового стимулу для зменшення негативного впливу на довкілля, сприяння збереженню природних ресурсів і сприяння переходу до більш сталого і екологічно чистого виробництва і споживання. До складових регіональної екологічної політики віднесено також створення умов для екологізації виробництва та підтримку екоіндустрії. Підкреслено, що здійснення регіональної екологічної політики має базуватися на децентралізації фінансування природоохоронних заходів, забезпеченні ефективності формування екологічної освіти та екологічної правосвідомості, залученні іноземних інвестицій задля екологізації виробництва та побудови економіки на засадах рециклінгу продуктів споживання та управління відходами. Важливе значення у забезпеченні права на безпечне довкілля має створення умов для ефективності здійснення державної та регіональної екологічної політик. Встановлено, що організація системи екологічної освіти в Україні включає як формальні, так і неформальні методи навчання, і вона грає важливу роль у формуванні екологічної свідомості і культури у молодого покоління. Підкреслено, що основні аспекти організації екологічної освіти включають: 1) формальну екологічну освіту; 2) неформальну екологічну освіту. До системи заходів формальної екологічної освіти віднесено навчання в офіційних освітніх закладах, таких як дошкільні, загальноосвітні школи, професійні та вищі навчальні заклади.

Ключові слова: екологічне виховання, екологічна освіта, екологічний податок, право на безпечне довкілля, регіональна екологічна політика.

Olexander BABICH

Postgraduate Student at the Department of Constitutional and Administrative Law, Zaporizhzhia National University, str. Zhukovsky, 66, Zaporizhzhia, Ukraine, 69600

ORCID: 0009-0000-2248-0947

DOI: 10.32782/LST/2023-3-4

To cite this article: Babich, O. (2023). Pravo na bezpechne dovkillia u formuvanni zmistu rehionalnoi ekolohichnoi polityky [The right to environmental safety in the formation of the content of regional environmental policy]. *Law. State. Technology*, 3, 22–27, doi: 10.32782/LST/2023-3-4

THE RIGHT TO ENVIRONMENTAL SAFETY IN THE FORMATION OF THE CONTENT OF REGIONAL ENVIRONMENTAL POLICY

The purpose of the scientific article is to determine the content of the subjective right to a safe environment in the context of shaping the content of regional environmental policy. It has been determined that at the international level, the issue of implementation of environmental rights of individuals is enshrined in the Aarhus Convention,

which defines the following key principles: 1) access to information; 2) public participation; 3) access to justice. It has been established that an important component of regional environmental policy is environmental policy, which functionally fulfills the goal of creating a financial incentive to reduce negative impacts on the environment, promote the conservation of natural resources and promote the transition to more sustainable and environmentally friendly production and consumption. The components of regional environmental policy also include the creation of conditions for greening production and supporting the eco-industry. It is emphasized that the implementation of regional environmental policy should be based on the decentralization of financing of environmental activities, ensuring the effectiveness of the formation of environmental education and environmental legal awareness, attracting foreign investment to green production and build an economy based on recycling of consumer products and waste management. Of great importance in ensuring the right to a safe environment is the creation of conditions for the effective implementation of state and regional environmental policy. It has been established that the organization of the environmental education system in Ukraine includes both formal and informal teaching methods and plays an important role in the formation of environmental consciousness and culture among the younger generation. It is emphasized that the main aspects of organizing environmental education include: 1) formal environmental education; 2) non-formal environmental education. The system of formal environmental education activities includes training in official educational institutions, such as preschool, secondary schools, vocational and higher education institutions.

Key words: environmental education, environmental education, environmental tax, the right to a safe environment, regional environmental policy.

Постановка проблеми. Право на безпечне довкілля є важливим складником сучасного екологічного права і суб'єктивним публічним правом громадян на життя в здоровому та безпечному довкіллі. Це право охоплює право кожного на доступ до чистого повітря, води, забезпечення безпеки продуктів харчування, на дотримання стандартів санітарно-епідеміологічної безпеки та охорони навколишнього природного середовища. Право на безпечне довкілля може бути закріплене на конституційному чи законодавчому рівнях, і воно створює правовий обов'язок уряду та інших публічних органів забезпечувати та захищати навколишнє природне та антропогенне середовище. Це суб'єктивне публічне право громадян може бути використане як базис для формування змісту регіональної екологічної політики. Регіональна екологічна політика полягає в розробці та впровадженні конкретних стратегій, програм та заходів для забезпечення екологічної безпеки в певному регіоні або території. Основні елементи змісту регіональної екологічної політики можуть включати: заходи щодо запобігання забрудненню довкілля та зниження впливу промислових та інших негативних проявів на навколишнє середовище; створення та вдосконалення інфраструктури для очищення атмосферного повітря та водних ресурсів, утилізації відходів тощо; стимулювання використання відновлюваних джерел енергії та зелених технологій; активізація діяльності із створення умов для здобуття екологічної освіти та інформування громадськості про екологічні проблеми та способи їх вирішення; сприяння участі громадян у процесі прийняття рішень щодо екологічної політики через консультації, громадські слухання та інші механізми залучення громадськості; моніторинг стану навколишнього середовища та вжиття

заходів у випадку порушень екологічних норм; врегулювання питань, пов'язаних з доступом до природних ресурсів та їх раціональним використанням. Завдання регіональної екологічної політики полягає в забезпеченні балансу між економічними, соціальними та екологічними інтересами регіону та його мешканців, з метою забезпечення сталого розвитку та збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь.

Ступінь наукової розробки проблеми. Здійснення дослідження визначення змісту права особи на безпечне довкілля висвітлюється у наукових розробках А.Ю. Барліта (Барліт А., 2020), П.В. Діхтієвського (Діхтієвський В., 2020), Г.В. Кадникової (Кадникова Г., 2018), К.С. Кучми (Кучма К., 2016), Ю.О. Легези (Легеза Ю., 2022), Н.В. Мішиної (Мішина Н., 2023), Ю.С. Шемшученка (Шемшученко Ю., 1973) та ін.. Але при цьому спостерігається відсутність комплексності підходів до встановлення змісту суб'єктивного права на безпечне довкілля.

Метою наукової статті є визначення змісту суб'єктивного права на безпечне довкілля у розрізі формування змісту регіональної екологічної політики.

Виклад основного матеріалу. Основоположні засади забезпечення реалізації публічних прав особи на безпечне довкілля відображено у змісті Орхуської конвенції ООН – «Конвенцію ООН про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля» 1998 року, ратифікованою Верховною Радою України 6 липня 1999 року (Конвенція про доступ до інформації). Орхуська конвенція була прийнята в рамках Організації Об'єднаних Націй (ООН) і надає важливий міжнародно-правовий інструмент для забезпечення участі громадськості в прийнятті рішень, що стосуються

довкілля, доступу до інформації про екологічні питання і доступу до правосуддя у цих справах. Орхуська конвенція містить такі ключові принципи: 1) доступ до інформації: Конвенція визнає право громадськості на доступ до інформації, пов'язаної з довкіллям. Це включає право на отримання інформації від органів влади про стан навколишнього середовища та його вплив на здоров'я та життя громадян; 2) участь громадськості: Конвенція закріплює право громадян брати участь в процесі прийняття рішень, що стосуються довкілля. Це означає, що громадяни мають право брати участь у громадських консультаціях і процедурах прийняття рішень з екологічних питань; 3) доступ до правосуддя: Конвенція надає право громадянам на доступ до судових і адміністративних процедур для захисту їхніх екологічних прав. Це дозволяє громадянам звертатися до суду для вирішення спорів, пов'язаних з довкіллям.

Орхуська конвенція є важливим інструментом для забезпечення прозорості, участі громадськості та доступу до правосуддя в справах, що стосуються довкілля. Ратифікація і виконання цієї конвенції країнами є важливим кроком для захисту суб'єктивних публічних екологічних прав та забезпечення сталого розвитку. Україна, ратифікувавши Орхуську конвенцію, зобов'язала себе дотримуватися цих принципів та забезпечувати їх реалізацію в своїй національній законодавчій практиці.

Більшість дослідників, наукові розробки яких присвячені проблематиці реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав, відзначають, що прийняття Орхуською конвенції стало вирішальним етапом на шляху забезпечення права особи на безпечне природне та антропогенне довкілля. Так, зокрема, професорка Г.І. Балюк відзначила, що Орхуська конвенція 1998 року є міжнародно-правовим актом, який врегулював міжнародні стандарти забезпечення права людини на безпечне довкілля, обґрунтовував його безпосередній зв'язок із встановленням гідного рівня життя та здоров'я людини як найвищої соціальної цінності (Балюк Г., 2019).

Крім Орхуської конвенції питання забезпечення реалізації прав і свобод людини викладено у Конвенції про трансграничне забруднення повітря на великій відстані 1979 року, Всесвітній хартії природи 1982 року, Конвенції ООН з морського права 1982 року, Рамковій конвенції ООН зі зміни клімату 1992 року, Конвенції про охорону біологічного різноманіття 1992 року, Додатковому протоколу I 1977 року до Женевських конвенцій про захист жертв

війни 1949 року та інших угодах, що сприяють досягненню цілей сталого розвитку та захисту довкілля.

Згідно із положеннями Резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 70/1 від 25 вересня 2015 року «Перетворення нашого світу. Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року» (Резолюція, 2015) визначено, що ідея «сталого розвитку» вимагає «захисту планети від деградації, в тому числі шляхом раціонального споживання і виробництва, раціонального використання її природних ресурсів та вжиття невідкладних заходів щодо зміни клімату з тим, щоб планета могла задовольняти потреби нинішнього і прийдешніх поколінь». Досягнення цілей сталого розвитку має відбуватися із подоланням не лише екологічних та енергетичних проблем, але і проблем забезпечення гідного рівня життя довкілля у сприятливих для неї умовах. Імплементация цілей Сталого розвитку на національному рівні відбувалась згідно із Указом Президента України № 722/2019 від 30 жовтня 2019 року «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року, 2019).

Важливим аспектом реалізації права особи на безпечне довкілля є не лише встановлення його позитивного регулювання, але і впровадження принципів належного захисту та охорони. Отже, створення умов для реалізації можливостей вирішення спорів, які можуть виникнути як міжнародні, так і національні, що стосуються права на безпечне довкілля, є актуальним та важливим. Захист права особи на безпечне довкілля може відбуватися: 1) шляхом звернення до суду: Громадяни та організації мають право звертатися до судів для захисту своїх екологічних прав. Суди можуть розглядати справи, пов'язані з порушеннями екологічних норм і стандартів, а також спори, що виникають через заподіяння шкоди довкіллю; 2) шляхом звернення до адміністративних органів. Державні органи повинні мати властивість реагувати на порушення екологічних норм та захищати права громадян. Це може включати проведення адміністративних розслідувань, накладення адміністративних покарань на порушників і забезпечення виконання встановлених нормативів; 3) у позасудовому порядку, де важливим є розроблення програм медіації, консультації та врегулювання суперечок, щоб вирішувати екологічні конфлікти шляхом домовленості сторін; 4) шляхом звернення до міжнародних інституцій, коли питання порушення права на безпечне довкілля стають об'єктом

міжнародного спору (зокрема, до Міжнародного суду ООН).

Забезпечення ефективності реалізації права на безпечне довкілля вимагає створення умов для ефективності здійснення державної та регіональної екологічної політик. Наприклад, у Швеції забезпечення екологічної політики базується не лише на формуванні соціальної інфраструктури, але і реалізації духовно-освітнянської функції із підвищення рівня екологічної правосвідомості громадян та їх екологічної освіти (Захист права на інформацію в Україні, 2008).

Організація системи екологічної освіти в Україні включає як формальні, так і неформальні методи навчання, і вона грає важливу роль у формуванні екологічної свідомості і культури у молодого покоління. Основні аспекти організації екологічної освіти включають: 1) формальну екологічну освіту; 2) неформальну екологічну освіту. До системи заходів формальної екологічної освіти відноситься навчання в офіційних освітніх закладах, таких як дошкільні, загальноосвітні школи, професійні та вищі навчальні заклади. У них розроблені освітні програми з екологічною складовою, які містять навчальний матеріал і завдання, спрямовані на формування знань, навичок і ціннісних орієнтацій, пов'язаних з екологією.

Неформальна екологічна освіта реалізується шляхом навчання поза офіційними освітніми закладами. Це може бути робота громадських організацій, бібліотек, музеїв, екскурсії, лекції та інші заходи, спрямовані на підвищення екологічної свідомості і навичок.

Важливе значення у вирішенні проблем регіональної екологічної політики та регіональної екологічної освіти відіграють загальноосвітні школи і позашкільні заклади. Ці установи грають важливу роль у формуванні екологічної свідомості дітей і підлітків, оскільки багато школярів не продовжують навчання вище загальної середньої освіти. Основною метою загальної середньої освіти є формування в учнів екологічної культури, відповідальності за природу і підвищення рівня екологічної освіченості. Також виконання виховної функції у сфері реалізації екологічних прав покладається на навчально-виховні завдання екологічної освіти: Екологічна освіта спрямована на розвиток не лише когнітивних навичок, але й емоційної і моральної компетентності. Це включає аналіз екологічних ситуацій, співпереживання природі, виховання поваги до інших людей і бажання допомагати і піклуватися про них.

Важливо, щоб екологічна освіта має сприяти практичній діяльності учнів у сфері охоро-

рони природи. Це може включати участь у природоохоронних проектах, локальних ініціативах з охорони навколишнього середовища, та інше. Організація системи екологічної освіти має на меті підготувати молоде покоління до більш відповідального ставлення до природи та прийняття рішень, спрямованих на збереження навколишнього середовища на рівнях як регіональних, так і глобальних екологічних проблем (Концепція екологічної освіти, 2002).

Розробка регіональної екологічної політики має відповідати пріоритетам, виробленим на загальнонаціональному рівні. Напрями державної екологічної політики закріплено у Законі України від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII (Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року, 2019). Даний документ відображає важливі аспекти екологічної політики та фінансування охорони природи в Україні.

Здійснення регіональної екологічної політики має відповідати задачам пошуку напрямів позабюджетного фінансування та використання різноманітних джерел акумуляції публічних фінансових ресурсів, зокрема, джерел природоохоронних фондів, формування дохідної частини місцевих бюджетів за рахунок емісії цінних паперів внутрішнього займу, іноземних інвестицій тощо. Важливе значення у здійсненні регіональної екологічної політики є оптимізації справляння екологічних податків. Екологічний податок, також відомий як податок на забруднення або податок на викиди, це фіскальна застава, яка встановлюється на підприємства або індивідів за викиди забруднюючих речовин у довкілля або за використання природних ресурсів. Мета такого податку полягає в стимулюванні підприємств і громадян зменшити свої негативні впливи на навколишнє середовище шляхом зменшення викидів парникових газів, забруднення повітря, води та ґрунту, а також збереження природних ресурсів. Екологічний податок може бути встановлений у різних формах: податок на викиди (підприємства сплачують податок в залежності від обсягу викидів шкідливих речовин у атмосферу); податок на використання природних ресурсів (підприємства або особи сплачують податок за використання води, лісових ресурсів, мінеральних сировин тощо).

В окремих зарубіжних країнах як складова екологічного податку є податок на пластикові пакети, що встановлюється для зменшення їх використання і зменшення забруднення океанів і навколишнього середовища.

Висновок. Отже, важливою складовою регіональної екологічної політики є екологічної політики, що функціонально виконує мету створення фінансового стимулу для зменшення негативного впливу на довкілля, сприяння збереженню природних ресурсів і сприяння переходу до більш сталого і екологічно чистого виробництва і споживання. Подібні податки також можуть сприяти фінансуванню програм та проектів з охорони навколишнього середовища і розвитку відновлювальних джерел енергії.

До складових регіональної екологічної політики відноситься також створення умов для екологізації виробництва та підтримку екоіндустрії.

Таким чином, здійснення регіональної екологічної політики має базуватися на децентралізації фінансування природоохоронних заходів, забезпеченні ефективності формування екологічної освіти та екологічної правосвідомості, залученні іноземних інвестицій задля екологізації виробництва та побудови економіки на засадах рециклінгу продуктів споживання та управління відходами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барліт А.Ю. Адміністративно-правові засади реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав. *Юридичний бюлетень*. 2020. № 14. С. 145–152.
2. Діхтієвський В.П. Нормативно-правові засади доступу до інформації про стан використання природних ресурсів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 19-24.
3. Кадникова Г.В. Правове регулювання режиму доступу до публічної інформації. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 4. С. 116–121.
4. Кучма К. С. Правова основа надання адміністративних послуг у сфері екології та природних ресурсів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 3. С. 92–95.
5. Легеза Ю.О. Оптимізація системи публічного управління у сфері використання та охорони природних ресурсів (на підставі авторського соціологічного опитування). *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2022. Випуск 1. С. 20-25. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2022-1-4>
6. Mishyna N. V. Decentralization: European court of human rights' judgements implementation. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Одеса, 2023. Т. 32. С. 94-99. <http://naukovipraci.nuoua.od.ua/arhiv/tom32/11.pdf>
7. Шемшученко Ю. С., Погорілко В. Ф. Адміністративно-правова охорона природи Української РСР. Київ: Наук. думка, 1973. 128 с.
8. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція): міжнародний документ ООН від 25 червня 1998 р. (ратифікований Законом України від 6 липня 1999 р. № 832-XIV). *Верховна Рада України. Офіційний вісник України*. 2010. № 33. С. 12. Ст. 1191. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015
9. Балюк Г. Вплив міжнародного досвіду на вирішення проблем судового захисту екологічних прав громадян в Україні. *Міжнародний судовий форум: «Судовий захист природного довкілля та екологічних прав» (м. Київ, 7 листопада 2019 року)*: Збірник матеріалів. Київ, 2019. С. 172-178.
10. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 70/1 від 25 вересня 2015 року «Перетворення нашого світу. Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року». URL: <http://sdg.org.ua/ua/resources-2/344-2030-2015>
11. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України № 722/2019 від 30 жовтня 2019 року. *Офіційний вісник Президента України*. 2019. № 21. Ст. 890.
12. Захист права на інформацію в Україні : зб. тез доп. міжнарод. конф. (м. Львів, 20– 21 грудня 2007 р.) / Олена Кравченко (ред.). Львів : МБО «Екологія-Право-Людина», 2008. 56 с.
13. Концепція екологічної освіти України. Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. 2002. №7. С. 3-23.
14. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>

REFERENCES:

1. Barlit, A.Iu. (2020) Administratyvno-pravovi zasady realizatsii subiektyvnykh publichnykh ekolohichnykh prav [Administrative and legal basis for the implementation of subjective public environmental rights]. *Yurydychnyi biuleten*. № 14. S. 145–152. [in Ukrainian].
2. Dikhtievskiy, V.P. (2020) Normatyvno-pravovi zasady dostupu do informatsii pro stan vykorystannia pryrodnykh resursiv [Regulatory and legal principles of access to information on the state of use of natural resources]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 4. С. 19-24 [in Ukrainian].

3. Kadnykova, H.V. (2018) Pravove rehuliuвання režymu dostupu do publichnoi informatsii. Aktualni problemy vitchyznianoï yurysprudentsii [Legal regulation of the regime of access to public information. Current problems of domestic jurisprudence]. № 4. S. 116–121 [in Ukrainian].
4. Kuchma, K. S. (2016) Pravova osnova nadання administratyvnykh posluh u sferi ekolohii ta pryrodnykh resursiv [Legal basis for the provision of administrative services in the field of ecology and natural resources]. Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal. № 3. S. 92–95 [in Ukrainian].
5. Leheza, Yu.O. Optymizatsiia systemy publichnoho upravlinnia u sferi vykorystannia ta okhorony pryrodnykh resursiv (na pidstavi avtorskoho sotsiologichnoho opytuvannia) (2022) [Optimization of the public administration system in the field of use and protection of natural resources (based on the author’s sociological survey)]. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Vypusk 1. S. 20-25. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2022-1-4> [in Ukrainian].
6. Mishyna, N. V. (2023) Decentralization: European court of human rights judgements implementation [Decentralization: European court of human rights’ judgments implementation]. Naukovi pratsi Natsionalnoho universytetu «Odeska yurydychna akademiia». Odesa. T. 32. S. 94-99. <http://naukovipraci.nuoua.od.ua/arhiv/tom32/11.pdf> [in Ukrainian].
7. Shemshuchenko, Yu. S., Pohorilko, V. F. (1973) Administratyvno-pravova okhorona pryrody [Administrative and legal protection of nature of the RSFSR] Ukrainskoi RSR. Kyiv: Nauk. Dumka. 128 s. [in Ukrainian].
8. Konventsiia pro dostup do informatsii, uchast hromadskosti v protsesi pryiniattia rishen ta dostup do pravosuddia z pytan, shcho stosuïtsia dovkillia [Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters (Aarhus Convention)] (2010) (Orkhuska konventsiia): mizhnarodnyi dokument OON vid 25 chervnia 1998 r. (ratyfikovanyi Zakonom Ukrainy vid 6 lypnia 1999 r. № 832-XIV). Verkhovna Rada Ukrainy. Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. № 33. C. 12. St. 1191. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015 [in Ukrainian].
9. Baliuk, H. (2019) Vplyv mizhnarodnoho dosvidu na vyrishennia problem sudovoho zakhystu ekolohichnykh prav hromadian v Ukraini [The influence of international experience on solving problems of judicial protection of environmental rights of citizens in Ukraine]. Mizhnarodnyi sudovyï forum: «Sudovyï zakhyst pryrodnoho dovkillia ta ekolohichnykh prav» (m. Kyiv, 7 lystopada 2019 roku): Zbirnyk materialiv. Kyiv, S. 172-178. [in Ukrainian].
10. Rezoliutsiia Heneralnoi Asamblei OON № 70/1 vid 25 veresnia 2015 roku «Peretvorennia nashoho svitu. Poriadok denniy u sferi staloho rozvytku na period do 2030 roku» [UN General Assembly Resolution No. 70/1 of September 25, 2015 “Transforming our world. 2030 Agenda for Sustainable Development”]. URL: <http://sdg.org.ua/ua/resources-2/344-2030-2015> [in Ukrainian].
11. Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku [On the Sustainable Development Goals of Ukraine for the period until 2030] : Ukaz Prezydenta Ukrainy № 722/2019 vid 30 zhovtnia 2019 roku. Ofitsiinyi visnyk Prezydenta Ukrainy. 2019. № 21. Ct. 890 [in Ukrainian].
12. Zakhyst prava na informatsiiu v Ukraini [Protection of the right to information in Ukraine]: zb. tez dop. mizhnarod. konf. (m. Lviv, 20– 21 hrudnia 2007 r.) / Olena Kravchenko (red.). Lviv : MBO «Ekolohiia-Pravo-Liudyna», 2008. –56 s. [in Ukrainian].
13. Kontsepsiia ekolohichnoi osvity Ukrainy [The concept of environmental education in Ukraine]. Informatsiinyi zbirnyk Ministerstva osvity i nauky Ukrainy. 2002. №7. S.3-23 [in Ukrainian].
14. Pro Osnovni zasady (stratehiiu) derzhavnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy na period do 2030 roku [On the Basic principles (strategy) of the state environmental policy of Ukraine for the period until 2030]: Zakon Ukrainy vid 28 liutoho 2019 roku № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> [in Ukrainian].